

tako iritziak eta hartutako konpromezuak baikor izateko modukoak dira. Antza, Kontseiluaren moduko zerbaiten zain zeuden gizarte-agenteak.

Etxenike eta euskal komunitate zientifikoa

Pedro Miguel Etxenikereren Asturiasko Printzea sariaz bi hitz. Euskaltzaletasuna, herri honekiko konpromezu tin-koa eta lehen mailako zientzi jarduera elkartzean lezio ederra eman die ospe txikienaren itzalean euskaltasuna bi- garren mailan jartzen duten askori.

Pedro euskal zientzilari behinena da eta ez bakarra, or- dea. Gure arduradun politikoek ikerketa zientifikoa eta tek- nologikoa bultzatzen azken 15 urteotan eginiko ahalegina umotzen ari da eta, orain, euskal komunitate zientifiko sendoa eratzen ari da. Honek ez digu Nobel saridunik bere- halakoan ekarriko, seguruenik, baina gure herriaren ekono- mi eta gizarte-garapenaren oinarri gotorra izango da. ¶

Xabier Kintana

Donostiako zezen-plaza berriaz

Gaztelako Cid condottiere ezagunak hil ondoren ere gu- duan garaile irteteko fama zuen. Gauza bera esan liteke Donostiako PPren zinegotzia izandako Gregorio Ordoñez jaun ETak hildakoaz ere. Haren ametsetako zezen-plaza, azkenean, *posthume* inauguratu da uda honetan, bultza- tzailea jadanik gure artetik joana izan arren.

Ramon Labaien jaunak, Donostiako alkate izan zen bitartean, ez zuen inolako erraztasunik eman nahi izan, Espainiako festa nazionalaren aitzakiaz, zezenak tortura- tzen diren leku publiko bat eraikitzeko. Jarrera zibilizatu,

aurrerazale eta europarra benetan, anitzek bihotzez txalotu genuena. Tamalez, ondoko alkateek ez dute jokabide berbera izan arlo horretan.

Ez da azkarregi izan behar ikusteko, Ordoñez jaunaren asmoen artean, korridazaletasunaz gainera, bazela beste bat, ezin ezkuta daitezkeen nabarmen horietakoa Donostian Espainia nazioartean ezagutzen duten ekintza nagusiena birsartzea alegia, horrela Gipuzkoako hiriburua ere Espainiaren atal zatietan gisa aurkezteko, bertoko bizilagunek giro espainol hori berena bezala normalki bizi eta senti dezaten.

Badakit, korridazaleek, haien artean abertzale batzuek, diotenez, zezenek Euskal Herrian aspaldiko tradizioa izan dutela, eta horrela gaurko korridak justifikatu nahi dituztela. Izan da, gainera, *Deia*-ko orrialdeetan, zezenak euskaraz mintzo direla moduko xelebrekeriak idatzi dituenik ere. Nik dakidala behintzat zezenak ez dira mintzitzen, eta toreatzaileek hitz egiten badute ere, aski da korrida-torturen arloko lexikoari gainbegirada bat egitea, berehala kontura gaitezen zer nolako euskal tradizio jatorra duten *muleta*, *rejoneador*, *morlaco*, *traje de luces*, *picador*, *arrastre*, *alternativa*, *banderilla* edo *descabellar* moduko hitzek, eta historia xuritzeko ez du deus balio Iñaki Azkunek Elhuyar hiztegian bere burutik asmatuikoak kamuflaturik itzurtzeak.

Izan ere, Erdi Aroan nekazal eta ganaduzale giroan gure artean zezenketek izan zuten ustezko hasiera gora behera, aski iluna bestalde, kontua da «festa» hori espainolek beretu, landu eta arautu dutela aspaldian, ingelesek italiarren behialako calcio-tik foot-balla, edo Erdi Aroko ohiko pilota-jokotik euskaldunok euskal pilota eratu genuen bezala. Bestalde, ez dut uste antzinako tradizioek gaur, zorionez bestelako etika eta sentiberatasuna duen gizarte honetan, behialako gogorkeriak eta basakeriak justifikatzeko balio dezaketenik.

Hortxe dago, adibidez, Erromako Coliseoa, duela bi mila urte gladiadoreen zirku izandakoa, baina ez dirudi, orduko usadioan oinarriturik gaurko italiarrek giza hilketa haiek berpizteko gogo handirik dutenik. Era berean, baleak harrapatzen zituzten antzinako euskaldunok —gaur ez bezalako egoeran, derradan bidenabar—, baina zerbitzu txa-

rra egingo genioke geure buruari, hartan oinarriturik, orain espezie babestu bilakatu diren animalia gaixo horiek berriz hiltzen hasiko bagina. Eta zezenketei doakienez, gogoratu beharra dago Animalien Eskubideen Nazioarteko Aldarrikapenean, Espainiak ere sinatuan, espreski galarazten eta gaitzesten direla animaliei egindako torturak oro, espainolek, bere erregeagandik hasita, «aspaldiko tradizioa salbatzearren», horri barre egiten badiote ere.

Gauza horrela, bertoko korridazaleak, azken buruan, espainolen emaitzaren voyeur probintziano batzuk besterik ez dira, herriko jaietarako euskal ikuskizun hoberik asmatzeko gai izan ez garelako, bazkalondoko koñaka eta purua harturik, kanpotik helduriko Ortega Cano, Jesulín de Ubrique eta antzeko «castizoez» egindako «faenak» ikustera joaten direnak, horien poltsikoak gure kontura betez.

Bilboko Cocherito eta Jon Idigoras bezalako salbuespen pitxiezin landa, ez da inoiz gurean korrida-eskolarik izan, eta guztiok dakigu Euskal Herriko «club taurino»etan zer nolako giro eta kultura espainolak lantzen diren. Horrexegatik, nola ez, korridetarako kartelak, ia salbuespenik gabe, inperioaren hizkuntzan inprimatu izan dira beti, eta oraingoan ere Donostiako zezen-plaza «Illumbe» bataiatu dute. Kasualitatea izango da, gainera, horko koloreak ere hori-gorriak izatea. Eta oroimena lagun, duela zenbait urte Bilbon istiluak izan omen ziren, Azkuneren lagun batzuek, espainol zezenketari «euskal» ukitua eman nahirik edo, banderila gorri-berde-zuriak atera zituztelako, ikusle askoren protesta-ziztukaden artean.

Sintomatikoa da, gainera, beren espainolismoa ezkutatzeko, zezenketak Euskal Herriko kulturaren atala direla aipatzen duten horiek, oro har, behin ere ez agertzea bertoko kultur agerraldi jatorragoetan, ez euskararen aldeko ibilaldietan, ez pilota-partiduetan, ez eta euskalduntze-alfabetatze ikastaroetan ere.

Batzuek, gainera, zezenketek kanpoko turismoa erakarrri eta horrek dirua utz diezagukeela diote, gizarte zibilizatuetan ekonomia etikapean jarri beharrik ez balego bezala. Bide horretatik abiatuz gero, prostituzioa, esklabismoa, pederastia, droga eta gisa honetako eskaintzak ere bultzatu

beharko genituzke, hortik gure turismo-hiriek eta merkatariek etekin handiagoak atera ditzaten. Proposamena hor dago, ea animatzen garen.

Baina zezenketen alde odoltsu, degradante eta moraliki gaitzesgarri horrez gainera, bihur nadin bestera, euskal gizartea espainoltzeko duten bestelako funtziora, inondik ere bistatik galdu beharko ez genukeenara.

Itsuenak ere badakusa, korriden inguruan espainol interes ekonomiko eta politiko nabarmenak mugitzen direla. Eta hor gure agintari «abertzaleek» badute erantzukizun ez txikia. Uda honetan, adibidez, non eta *Deia*-ren orrialdeetan, —berriz ere!— letra beltzez ikusi ahal izan ditugu, ongi nabarmendurik, Bilboko jaietako korridetara joaten ziren herri-ordezkarien izenak: alkate, diputazioburu, lehendakari gaia etab. Francoren garaian bezala, plebeak ikus eta txaloka zitzan, horrekin animalien eskubideen alde sinaturiko nazioarteko hitzarmena hautsi eta bestelako jarrera etikoa dugun herritar askoren sentimenduak mindu arren. Eta hori, jaun-andreok ez da «politikoki zuzena», gutxi batzuen odoltzalekeria onestean gehienon haserrea eta arbuioa lortzen duzue eta.

Horrelako agerrerekin, —Katalunian ez bezala, adibidez— bertoko agintariek, animaliekiko errespetua degradatzeaz gainera, biziki laguntzen dute Espainiako bihotzaren prentsak kiosko eta ileaipaindegi guztietara helarazten dizkigun Jesulín, Rocío Jurado, Rociito, Pantoja eta Albako dukesaren alaba, gureak, oso gureak direla sinestaraztera. Eta aspaldi honetan, nondik eta bertoko kultura berpizteko sortu omen zen Euskal Telebistatik ere, esperpento berbera etxerainotzen digute Yolanda Alzolak eta Txetxu Ugaldek *Lo que faltaba*-ren bidez, eta ez dira horiek, nire uste apalean, bere eraikuntza nazionalaren bidean Euskal Herrian ezagutu eta landu behar ditugun balioak.

Abokatu euskaldunen sokatira latza

Arazoa aspaldidanik zetorren baina aurten lehertu da azkenean. Espainiako Konstituzioak gaztelaniaz gainerako

hizkuntzei aitortzen dien errespetua, ofizialkidetasuna eta gure Estatutuan Euskal Autonomi Erkidegoan euskarari ezagutzen zaion berdintasun-maila gora behera, kokka hortxe egon da: euskarak ez dauka berdintasun-mailarik justizi epaitegien aurrean.

Izan ere, orain arte egin den bezala, epaiketak euskaraz egin ahal izateko, itzultzaileak jartzeak ez du problema inondik ere soluzionatzen. Horrek euskaldunoi dakarzkigun eragozpenak alde batera utzirik ere —erdaldunek zuzenik entzunak izateko eskubidea duten bitartean, besteok, aldiz, ez; itzultzailea alde aurretik eskatu beharra, joan-etorrietan denbora galtzea; eta hauek ez dira gutxi, inola ere—, zutik dirau funtsezko kezka. Nolako garantiak ditu justizia aldetik euskaraz epaitua izan nahi duen hiritar euskaldunak epaile erdaldunagandik, beronek haren hizkuntza ez badaki? Eta jakin, ez daki, ikasi nahi izan ez duelako, horretaz inoiz arduratu ez delako, eta horrek aski garbi erakusten du epaituarenganako nolako estima-kontsiderazioak dituen.

Bestalde, problema itzultzaileen bidez konpon daitekeela esan duten epaile lasai horiei hau galde lekieke: onartuko al lukete berek, gaztelania ofiziala dutelarik, Euskal Herrian epaile euskaldun batek haiei epaiketa euskaraz egin nahi izatea, haien hitzak itzultzaile baten bidez jasorik? Benetan fidatuko lirateke egoera pitxi horretan egini-ko judizioaz? Ez, noski, burutik ez baleude behintzat. Horrexegatik normal iritzi beharko liokete besteok ere berek gustuko ez duten egoera hori pairatu nahi ez izateari.

Hortaz, orain arte euskal herritarrok umiliazioz ikusi behar izan ditugu geure eskubideak zapalduz, epaileek, teorian bederen, konpliarazi behar dituzten lege horiek gure alde bestelakorik esan arren. Are gehiago, erdaldunen antzera, epaiketak itzultzailerik gabe, gure hizkuntzan zuzenik, euskaraz egitea eskatu duten abokatuak behin eta berriro gaztigatu dituzte isunekin. Hau da, legeak aitortzen dion eskubideaz baliatu nahi izan duen herritarrari, hori ezin betetzeagatik barkamena eskatu beharrean halako ausartzia lotsagabeagatik zigorra ezarri zaio. Hurrengoan inor beste horrenbeste eskatzera ausart ez dadin, nonbait.

Norbere herrian, nortzuengandik eta gure eskubideak bermatzearren gure zergetatik soldata jasotzen duten per-sonengandik, era honetako bereizkeria jasan beharra neu-rrri guztien gainekoa izan da. Autonomiapeko hogeitau urte luzeotan administratuen hizkuntza, oro har, ikasteko inolako ahaleginik egin ez duten magistratuen jarrera susma-garria bainoagoa da, eta behialako kolonialismo usaina dario. Gainera, epaiketak ez dira arazo bakarrak. Hortxe izan ditugu argibide-kartelak, inprimakiak, eskariak, ziur-tagiriak, abisuak eta deiak ere, ia guztiak frankismo garai-ko hizkuntza ofizialean oraino mantenduak eta berretuak. Beraz, luzaroko erdal tradizio administratibo bakarraren inertzia gutxi izan balitz, ez da harritzeko, euskaldunok, ditugun epaile horien jarreraren aurrean, epaiketak euska-raz egin nahi ez izatea, epaitu behar gaituztenen errepres-a-lien beldur. Nahiz eta hori, sarkasmoz, gure aurka ere era-bili duten, euskaraz epaitua izatea oso jende gutxik eska-tzen duela aldarrikatzeko.

Baina, tamalez, egoera honen errudun bakarrak ez di-ra epaile erdaltzaleak izan, beren jokabide bereizgarriaren aurrean isilik eta deus egin gabe egon diren alderdiak bai-zik. Alde batetik espainolistak, berek hainbat aldiz aldarri-katzen, miresten eta adoratzten duten konstituzioak dioe-na betearazteko inolako zirkinik egin ez dutelako. Eta ba-tez ere abertzaleak, egoera umiliagarri honen aurrean aur-pegia ematen jakin duten abokatu euskaldunen alde joka-tzen jakin ez dutelako, beren ideologiak eskatu bezala, hots, inolako salaketa eta protestarik egin ez dutelako, es-kandalu publikoa eraginez.

Irudiz, epaileenganako errespetu handiegia izan dute, edo haien beldur izan dira, eta ez dituzte hain pertsona sa-kratuak mindu izan nahi. Gabriel Arestik, ordea, aitaren etxea justiziaren kontra ere defenditu behar dela gogora-tzen zigun.

Aurreko hirualderdikoa hautsi denean, PSOEek utziriko justizi saila, hizkuntz arloan urrats beldurti batzuk besterik egin ez zituena, EAK eskuratu bezain laster, gauzak errotik aldatzen hasi dira, Sabin Intxaurrea sailburu euskalduna-ri esker. Honek bilerak egin ditu, magistratu eta epaileekin

mintzatu da, eta hara... mirakuluz bezala, azken hogeitortean ezer egiteko prest egon ez direnak, orain inolako arazorik gabe dena eginetartzeko prest omen daude: euskaraz ikasteko, lehenbailehen epaiketak itzultzailek gabe egiteko, euskaldunek euskaraz epaituak izateko eskubidea onartzeko... Harrigarria benetan, atzo goizerarte nola edo halako itzultzaileekin dena konpon zitekeela esatetik orain euskaraz jakin beharra onartzera dagoen jauzi mortala. Salatzaile izatetik salatua izatera dagoen alde, beharbada.

Bai, orain dena da justifikazio nahia. Dantzugunetik, euskararen aurka ez omen da inoiz borondate txarrik izan. Kontu guztiok, antza, gaizkiulertuak ez besterik izan dira. Bizkaiko abokatuen kolegioaren burutza lortzeko kanpainen ere, lanbidea euskaldundu beharra kandidatu gehien leloa bilakatu da. Eta abokatu euskaldunek duela urtebete gauza bera proposatu zutenean, neurritz gaineko gehiegikeriak eskatzen zituztela entzun behar izan genien. Hamaika ikusteko jaiok gara, baina tira, beranduko damuoi ere ongi etorri esan beharko diegu.

Eta euskararen auzia konpontzeko bide honetan justiziaz ari bagara, mundu guztiak azken pauso hauengatik bere burua dominekin apaindu eta eskarapelekin dotoretu nahi duenean, ez litzateke bidezkoa izango, nik uste, problema bere gordintasunean aurkeztu eta adorez, beren prestigioa eta poltsikoa arriskatuz, orain arteko bereizkeria gainditzen jardun duten abokatu euskaldunak eta beren elkartea ahantzirik, geure aitopenen, ezagutza eta txaloak emango ez bagenizkie, hauexek izan baitira, izan, eskuak arantza latzen artean urraturik, sugea sasi artetik atera dutenak, lehenago beste aldera begira zeuden ehiztari askok orain piztia tirokatu nahi badigute ere. ♣